

LLIBRES

“L'ARMENTERA: MIL ANYS D'HISTÒRIA (922-1935)”

Enric Riera i Fortiana

Barcelona, 1991

1 vol. 17 × 24. Pàg. 210

Aquest llibre sobre la història de l'Armentera representa una important aportació al coneixement de l'evolució d'aquesta població des de l'any 922 fins al 1935, a les portes de la Guerra Civil Espanyola. Els temps antics són tractats de manera ràpida (“Breus apunts històrics fins al segle XVIII”) i basats fonamentalment en les notícies sobre el poble que s'han trobat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'Arxiu de la Biblioteca del Palau de Peralada, així com en la bibliografia general. El cos més important del llibre fa referència als segles XIX i XX, utilitzant sobretot les fonts existents de l'Arxiu de l'Ajuntament de l'Armentera intercalades amb informacions generals sobre l'evolució de la història de la resta d'Espanya i de Catalunya en cada període. El llibre està il·lustrat amb unes interessants fotografies antigues que fan referència al passat més recent de la població i als seus habitants.

Voldríem comentar una sèrie d'elements que es troben en aquest llibre i que són comuns a altres publicacions d'història local.

a) El títol: “L'Armentera, mil anys d'història”. L'any 922 no és l'any del naixement del poble, sinó l'any en què s'ha trobat per primera vegada una referència escrita del seu nom. El més segur és que ja feia segles que existia un nucli de població habitat en el lloc que més endavant portarà el nom de l'Armentera. Durant els segles IX i X, coincidint amb una reorganització administrativa del territori, és quan apareixen els noms d'unies poblacions preexistents. D'aquí vénen molts actes de celebració de mil·lenaris que, si més no, han tingut el mèrit de provocar l'estudi del passat de moltes poblacions de Catalunya.

b) Els títols dels capítols corresponen als diferents períodes de la història d'Espanya i serveixen de ben poc per explicar els diferents períodes de l'evolució d'un poble en concret, en el qual les conseqüències a nivell local dels canvis polítics generals eren pràcticament inexistents. Per altra banda el més probable és que la majoria dels armenterencs del segle XIX i principis del XX desconeguessin completament els fets del sexenni revolucionari, per posar un exemple, o qui era l'Alfons XII, que es va fer popular molt més tard i gràcies a una pel·lícula.

c) El contingut. Podem dir que el llibre és una crònica sobre la història de l'Armentera que ens subministra una valuosa informació sobre diversos fets del seu passat. Així, podem disposar d'una gran quantitat de notícies que l'autor ha pogut trobar a diversos arxius i que ha bastit amb informacions històriques i polítiques a nivell massa general. Però moltes d'aquestes notícies, en no poder-se integrar en un discurs explicatiu global (el de la història de l'Empordà i dels pobles que el formen), perden l'oportunitat de retratar, explicar i ajudar a comprendre l'evolució històrica de l'Armentera i es queden en això, en un recull de notícies.

d) La bibliografia. Hi trobem a faltar algunes publicacions i articles que tenen una relació més o menys directa amb el poble, com és els treballs d'Albert Compte sobre la geografia i la història de l'Alt Empordà, la monografia de Dolors Armengol sobre l'agricultura empordanesa, o el llibre d'Yvette Barbaza sobre la Costa Brava, que no sols haurien enriquit molt el treball sinó que a més a més li haurien proporcionat un marc general on incloure-hi

el cas local. Tampoc hi surten, per exemple, els articles del Sr. Causa sobre l'Armentera publicats als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* o alguns programes antics de la festa major, i és una pena que el llibre no els hagi recollit ni esmentat.

L'any 1935 el llibre d'actes de l'Ajuntament acaba misteriosament i, per tant, el llibre sobre la història de l'Armentera també. Ens sembla que s'haurien d'haver buscat, sobretot per al segle XX, altres fonts alternatives com és el record i la memòria de molts armenterencs, la premsa comarcal del moment i altres arxius més generals. Tot plegat podria haver completat i enriquit molt aquesta història: explicant com es vivia a les cases, què es menjava cada dia, quines eren les feines del camp, com han evolucionat els conreus (el blat, l'userda, el blat de moro, els fruiters), quants treballadors del camp hi havia sense terres, quines eren les festes populars, com era la vida associativa, on eren i què s'ensenyava a les escoles, quins equips de futbol hi ha hagut, quins altres esports es practicaven..., tot un mosaic enriquidor en el qual no han de sobresortir individus ni grans fets generals, sinó on s'han de poder copsar els batecs de tota la població. Deixeu-me acabar amb una constatació: el poble de l'Armentera ha canviat més ràpidament en els darrers trenta anys que no pas des del regnat d'Isabel II.

Miquel Planas Roig

“HISTÒRIA DEL TEATRE A FIGUERES 1816-1991”

Diversos Autors

Ajuntament de Figueres, Servei de Publicacions

Figueres, 1991

216 pàg. 16'5 x 23 cm

Amb motiu de la inauguració de les obres de remodelació del Teatre Municipal El Jardí, l'Ajuntament de Figueres ha editat un llibre que recull la història del teatre a Figueres, des de les primeres notícies sobre la vida teatral a la ciutat, a principis del segle XIX, fins als moments actuals, passant pels diferents emplaçaments on s'ha desenvolupat l'activitat teatral a la ciutat.

Els primers documents que es conserven a l'Arxiu Històric Municipal, parlen d'un espai dedicat al teatre, ubicat al solar de l'actual Museu Dalí: “És de gestió privada, però aviat serà assumit per l'Ajuntament, tot intentant millorar el seu aspecte i oferir més comoditat. L'afecció a les vetllades teatrals a la ciutat justificaven el funcionament paral·lel d'un altre escenari, aquest ubicat a l'antiga Casa del Governador o Saló de la Placeta, al capdaval·l de la Rambla” (p. 11). Els primers capítols del llibre van repassant les etapes de l'activitat teatral, fonamentalment a partir dels documents trobats a l'Arxiu. L'any 1850 representa un moment important amb la inauguració, en el primer emplaçament, del nou Teatre Principal obra de l'arquitecte Josep Roca i Bros, i la ciutat segueix estant en els circuits de les gires de companyies d'abast estatal, segons els gustos i tendències generals de l'època.

L'aparició de la Sala Edison i del Teatre El Jardí, així com la introducció de projeccions cinematogràfiques, marcaren un període de canvis que representarà l'inici d'una paulatina decadència del Teatre Principal. En els següents capítols es repassa l'activitat teatral en temps de la república, l'Es-

cola de Declamació i Art dramàtic i el trencament que representa la Guerra Civil amb la destrucció de l'edifici del Teatre Principal a causa d'un incendi. El llibre entra en una part que introdueix la memòria i les experiències viscudes d'alguns personatges, com Carme Guasch, Eduard Bartolí, Tony Montal o Helena Teixidor, filla de Pere Teixidor Elies.

Els capítols dedicats als centres teatrals de Figueres i a les societats i agrupacions diverses lligades al món del teatre local representen una aportació qualitativa molt valuosa per conèixer l'activitat teatral figuerenca de la postguerra, obtinguda fonamentalment a partir d'un buidatge exhaustiu de la premsa local. A partir de l'any 1975, amb la gestació del Taller de Teatre i més tard amb 3 Punt, un grup d'aficionats, participant de l'esperit renovador que travessa el món del teatre català, desenvolupa la seva activitat en tres fronts concrets: formació teatral, producció d'espectacles propis i promoció del Teatre en general. Així mateix es participa en el debat sobre infraestructura cultural que confluirà l'any 1983 en l'adquisició del Teatre Cinema El Jardí per part de l'Ajuntament.

A partir de l'any 1985, el municipi anirà prenent el relleu en la promoció de l'activitat teatral a la ciutat, a l'entorn del Teatre Municipal El Jardí. Per una banda s'hauran d'iniciar les gestions per millorar la infraestructura i les característiques de l'edifici, delimitant quin haurà de ser el seu ús com a equipament cultural i iniciant les obres de reforma, primer a l'escenari, l'any 1988, i després amb el projecte bàsic de remodelació, el 1989. Per l'altra banda es van organitzant temporades cada vegada més estables de programació teatral, reforçades amb l'entrada de l'Ajuntament de Figueres a la Xarxa de Teatres Públics de Catalunya l'any 1986, que comportà l'adopció d'uns compromisos de programació i assignació econòmica. Una vegada aprovat definitivament el Projecte d'Execució, el 1989, s'accelera el procés administratiu i s'iniciaran les obres que acabaran l'any 1991 amb la inauguració d'aquest nou Teatre Municipal El Jardí.

Miquel Planas Roig

“ELS MASOS DE ROSES”

Joan Rabell Coll

Girona, Dalmau Carles Pla, SA, 1991

1 vol. 280 pàgs., 22 per 23,5 cm

Ens hem d'alegrar que en relativament poc temps hagin aparegut en el mercat editorial diferents llibres sobre Roses. Ja era hora. S'ho mereix, tant pel seu paper històric –la primera terra empordanesa, junt amb Empúries, per on entra la civilització clàssica i amb ella la història– com per la seva importància actual derivada del turisme i, com a conseqüència, del pes demogràfic dins la comarca (és la segona població de l'Alt Empordà, després de Figueres).

Una d'aquestes obres es comenta més endavant; l'altra és l'objecte d'aquesta ressenya. Però així com la primera vol ser una mena de guia de la població, la segona tracta d'un tema més monogràfic i menys conegut: els masos.

L'obra de Joan Rabell recull un patrimoni arqueològic i documental, fins ara oblidat i que, durant segles –gairebé fins fa relativament ben poc, en el rellotge de la història– representà el contrapunt agrari i ramader de la Roses marinera i pescadora, la cara més vista, i que ha acabat engolint l'altra.

L'autor del llibre és un exemple paradigmàtic del que pot l'amor al país natal, unit a una tenaç voluntat de constant superació. Constructor de cases i aparellador, quan li arribà la jubilació, es dedicà a crear artísticament, mitjançant la pintura, i a refer mentalment, a través de la investigació, aquella altra mena d'edificacions, que són els masos escampats pel terme rosinc.

Una pintura que, a diferència de la dels pintors professionals, no cercà la temàtica en les marines o en les postes de sol del golf, sinó en les oblidades i, moltes d'elles, ja mig enrunades cases de pagès. La pintura l'incità a descobrir què hi havia darrera aquelles cases, el transfons històric. I a còpia de dedicar-hi esforços, de trescar per les muntanyes, d'alçar plànols, d'entaforar-se pels arxius, de consultar als que ell creia que podien guiar-lo metodològicament, en sorgí aquest llibre.

En l'obra es van descrivint, un per un, tots els masos que encara existeixen en el terme rosinc, un dels més extensos de la comarca, inclús aquells reduïts avui a nostàlgiques ruïnes. De cada un d'ells comença per senyalar-ne la situació actual (si es troba habitat o no, l'estat de conservació, etc.); després ve un breu recorregut cronològic, notícies que ha recollit oralment o ha tret dels arxius. La part més extensa correspon a la descripció arquitectònica i a la història del mas. La fitxa de cada un d'ells acaba amb unes sumàries indicacions sobre l'accés a l'edificació.

A més dels masos que totalment o parcial encara es troben en peu, Joan Rabell ha tingut la paciència de cercar-ne molts d'altres –més de cinquanta– que no ha pogut identificar, ja sigui per haver desaparegut, ja per haver canviat de nom. Al final un plànol molt detallat del terme de Roses permet localitzar i situar en llur àmbit geogràfic els diferents masos descrits.

El text va acompanyat per nombroses aquarel·les i plànols confeccionats per l'autor, així com per fotografies que completen el material gràfic anterior.

Tant pel text literari com per la riquesa d'il·lustracions, aquesta obra representa una notable aportació de primera mà a la bibliografia de Roses. Desitgem que el ric passat d'aquesta població trobi les persones que amb voluntat i preparació ens el facin conèixer cada dia millor.

A. Compte

“ROSES, UNA VILA AMB HISTÒRIA”

Narciso Díaz i Romañach

Ajuntament de Roses 1991

Realització TEC S.A. Barcelona

L'Ajuntament de Roses ha publicat el llibre titulat *Roses, una vila amb història* de la qual n'és autor el figuerenc Narcís Díaz i Romañach. Es tracta d'un volum de 126 pàgines, ben imprès, amb nombroses fotografies, que comprèn la història de la població de Roses des dels primers antecedents fins als nostres dies. L'autor ha treballat amb fonts bibliogràfiques molt concretes i per la seva condició militar ha emprat arxius de caràcter nacional que li han conferit informacions inèdites.

El llibre és una bona aportació a la història de Roses i serà un document estimable per a la interpretació dels seus fets i per la consulta dels estudiosos.

Narcís Díaz i Romañach va néixer a Figueres el 7 de febrer de 1905 i va fer la carrera militar. Es va retirar amb la graduació de General de Brigada d'Infanteria, honorari, del Servei d'Estat Major. Actualment resideix a Barcelona.

J.M.B.

“LA JONQUERA”

Albert Compte Freixanet

Diputació de Girona-Caixa de Girona, 1990

1 vol. 20 × 20. Pàg. 98

“La Jonquera és un cas especial de població íntimament relacionada amb el camí i la frontera que, durant segles, han condicionat la seva història. (...) Hem d'arribar als temps actuals perquè les dedicacions viària i duanera experimentin un creixement tan extraordinari que no solament han acabat marginant els restants sectors econòmics, sinó que, en aquests moments, representen l'únic mitjà de vida de la major part dels jonquerencs”. Aquesta afirmació que fa l'autor a la contraportada del llibre esdevé, a les portes del Mercat Únic Europeu i la supressió de barreres duaneres, d'una punyent actualitat, encara que en un sentit diferent de com ha estat formulada.

S'ha explicat l'evolució històrica de Catalunya al llarg dels segles com la d'una terra de pas, en què el caràcter que definia els seus habitants era la barreja i l'assimilació de les influències que procedien de l'exterior, fonamentalment d'Europa. L'exemple de la Jonquera n'és un cas paradigmàtic: des que la via Dominica (més tard Augusta), que unia Roma amb la Península Ibèrica, passava per la Jonquera, la seva història ha estat lligada a les comunicacions i al tràspàs de població. Aquest llibre ens presenta l'evolució de la vila de la Jonquera a partir del seu nucli urbà de l'època baixmedieval, travessat ja pel carrer Major, com a eix aglutinador del seu creixement, i el desenvolupament urbanístic econòmic, demogràfic i social que ha tingut al llarg del temps. Hi ha una sèrie d'esdeveniments de la història general que tenen sobre la vila una transcendència molt directa, com per exemple la Pau dels Pirineus de 1659, que representa la transferència del Rosselló a França i,

en conseqüència, la conversió de la Jonquera en una població de frontera, que vingué a multiplicar el paper d'etapa itinerant que ja exercia i que té com a conseqüència l'augment del trànsit de persones, mercaderies i soldats així com el creixement demogràfic i econòmic a partir de la tercera dècada del segle XVIII.

Durant molt de temps, la terra i el bosc eren la principal base de subsistència dels jonquerencs. El suro serà un dels elements autònoms que impulsarà el desenvolupament econòmic i social de la Jonquera, als segles XVIII i XIX, afavorit per la seva privilegiada situació i bones comunicacions. L'altre element que cal destacar del llibre és la descripció del funcionament de la duana i dels serveis de postes, explicant així mateix els mecanismes pels quals influí en el progrés econòmic i la prosperitat d'aquesta població.

Els fluxos que travessen la Jonquera són constants al llarg de la seva història i la configuren com un lloc de tràfec. A més del continuat moviment de població i mercaderies que s'accelera a mitjans del segle XVIII, ens trobem amb el moviment de soldats causat per la Guerra Gran (1794-95) i la Guerra del Francès (1808-14), la tercera guerra Carlina (1873) i el paper de refugi que feien els Pirineus, el contraban en temps de la Primera Guerra Mundial (1914-18), l'èxode republicà cap a França després de la Guerra Civil Espanyola (1936-39) i, en sentit invers, els primers turistes a partir dels anys cinquanta.

L'any 1963 hi ha dos esdeveniments que representen la culminació de la primera etapa del redreçament de la vila: la inauguració oficial de la totalitat de la carretera de circumvallació i la de la duana nova. En aquest punt el llibre dedica una especial atenció a l'estudi de la ruta i la duana: la relació sempre ascendent de les entrades de persones procedents de l'estranger per la frontera de la Jonquera (1963-88) i el moviment comparatiu del trànsit de mercaderies a les duanes de la Jonquera, creixent d'una manera imparable, i de Portbou, en franca regressió (1960-87), són alguns dels elements estadístics per il·lustrar aquesta etapa d'expansió econòmica de la població a l'època contemporània. Una expansió que es tradueix en un creixement urbanístic i demogràfic i en un canvi social. Les festes, l'esport, les escoles, els temples, les associacions i l'estudi d'algunes nissagues importants, com la de Carles Bosch de la Trinxeria, completen i enriqueixen aquesta radiografia de la vila.

La Jonquera ha tingut una evolució discontinua al llarg del temps, en la qual les etapes del creixement, expansió i innovació (com l'arribada de l'electricitat i l'automòbil) s'han compensat amb d'altres de recessió. I això s'ha percebut d'una manera més accentuada que en altres poblacions de la comarca, per influència sobretot de la ruta i la duana. El mèrit d'aquest llibre és precisament la descripció i l'explicació detallada d'aquesta constatació tan evident i que ha de servir per dotar-nos dels elements de comprensió de la realitat actual per enfrontar-nos amb les millors condicions al futur més immediat.

Miquel Planas Roig

VINS I CELLERS (19 DIÀLEGS APASSIONATS AMB EL PÀMPOLS DE L'EMPORDÀ)

Eduard Puig i Vayreda

Guies del Patrimoni Comarcal

Carles Vallès Editor. Figueres, 1990

Impremta Montserrat, S. A. Figueres

L'escriptor i enòleg figuerenc Eduard Puig i Vayreda ha escrit un llibre sobre *Vins i Cellers de l'Empordà* amb "19 diàlegs apassionats amb el pàmpols de l'Empordà". El llibre ha estat publicat per l'editor, també figuerenc, Carles Vallès a la col·lecció "Guies del Patrimoni Comarcal".

L'autor inicia el llibre amb una exposició de l'Empordà vitivinícola que ocupa unes 4.100 hectàrees, de les quals 3.062 han estat inscrites en els registres de la Denominació d'Origen "Empordà-Costa Brava" i en conseqüència sols aquestes produeixen el vi que pot portar comercialment el nom de la comarca.

Exposa que no es vol estendre en evocacions històriques sobre la vinya empordanesa, però explica el vinyar empordanès, que des de sempre s'ha dit, és un dels més antics de la península i que molt probablement els primers ceps civilitzats arrelen per la plana al voltant del segle V a.C. portats a Empúries pels foces massalotes. Posteriorment la romanització del país consolida el conreu de la vinya i per tant l'elaboració del vi. En l'època medieval ja es troben clares referències als vinyets sufraganis de Sant Pere de Roda o Sant Quirze de Colera i que a un dels monjos, Ramon Pere de Noves, se li ha atribuït l'autoria del primer tractat d'enologia català, tot i guardant una escrupolosa reserva d'aquest fet.

Explica el comerç amb l'exportació a diversos ports del mediterrani i sembla que no seria infundada la teoria que dom Perignon, monjo francès a qui s'atribueix la paternitat del vi escumós de la Champagne, conegués les virtuts del tap de suro en un breu viatge al nostre país, on va sojornar, entre altres llocs, a Sant Pere de Roda. Segueix explicant el problema de la fillo-xera i la seva posterior recuperació. Explica igualment cada un dels tipus de ceps de les vinyes de la comarca; els tipus de vins que s'elaboren i els tràmits per aconseguir la denominació d'origen. Ens ofereix una excel·lent ruta del vi per les contrades de la comarca i acaba amb una exposició dels 19 cellers que existeixen a l'Alt Empordà, amb una descripció històrica i de producció de cada un d'ells. El llibre és un intent d'aproximar-nos al vi de l'Empordà perquè, diu, hi ha una aproximació possible, i és la que, nua de prejudicis, intentem amb una copa de vi a la mà, provocant aquest meravellós diàleg entre l'home, els seus sentits, i el vi que espurneja, color de mel, color de sang, a la copa transparent.

J.M.B.M.

“EL POEMA DE SANT PERE DE RODES”

Albert Serrano i Delclós

Editorial Vallès 1991

El poeta figuerenc Albert Serrano i Delclós publicà l'estiu passat *EL POEMA DE SANT PERE DE RODES* que fou presentat per Joan Guillaumet al lloc més adequat per donar-lo a conèixer: el marc del monestir. El llibre editat per Carles Vallès amb una fotografia a la portada i contraportada de Joaquim Fort de Ribot i dibuixos de Joaquim Bech de Careda, Toledo, Taber i Ma. Carme Rovira, és d'un gruix considerable. Els vuit cants que conté són extensos i treballats sense que en cap moment es deixi res a la improvisació.

El poeta ha tingut l'encert de donar veu al monestir que narra les vicissituds sofertes des de la seva creació a l'esfondrament passant per les èpoques de màxima vitalitat i les que n'iniciaren l'hora baixa. En arribar als segles XVII i XIX la seva història és paral·lela a la de Catalunya que tanta incidència negativa tingué envers un dels monuments cabdals de la comarca empordanesa.

Serrano Delclós, que tan bé domina la llengua, que en sap extreure la riquesa que conté, ha donat consistència i fermesa al fil del vers per teixir rítmicament cadascuna de les parts tractades. Quan el tema s'ho porta, el lirisme sobrevola el cant per subratllar-ne la noblesa dels arbres, de les pedres, dels artesans, de la vida dels monjos que lluitaren per dotar el monestir de tot allò que l'època exigia, i els versos, sempre naturals i expressius, dibuixen el que la naturalesa i els homes creen o destrueixen. Però quan són les lluites, amb victòries i derrotes provocades per les guerres que vexaren Catalunya durant els segles XVII i XIX les que entren en joc, la lírica deixa pas a l'èpica que exposa, contundent i vigorosa, el que la història ha consignat.

Albert Serrano ha sortit airós en versificar l'epopeia viscuda pels que hagueren d'afrontar l'adversitat que tan directament afectà el monestir perquè, trobador del nostre temps, dóna a cada cant la modulació que li correspon.

EL POEMA DE SANT PERE DE RODES hauria de trobar lloc a les biblioteques de casa nostra i també estar a l'abast dels que visiten el monestir perquè la versió poètica que Albert Serrano dóna de la seva història ha estat una gesta digna de ser coneguda i admirada.

Montserrat Vayreda i Trullol

“LA PRINCIPAL DE PERALADA”

Inés Padrosa i Gorgot

Ajuntament de Peralada 1990

Impremta Alzamora Artgràfica S.A. Olot

Acuradament imprès als tallers Alzamora Artgràfica d'Olot i editat per l'Ajuntament de Peralada es va publicar el llibre històric sobre *La Principal de Peralada*. La seva autora és Inés Padrosa i Gorgot, membre de l'Institut d'Estudis Empordanesos, bibliotecària del Palau, llicenciada en Història d'Art i diplomada en Biblioteconomia i Documentació. Ha participat en diversos cursos de Paleografia, Diplomàtica i Arxivística i ha col·laborat en diverses publicacions culturals.

El llibre té 212 pàgines, amb una gran quantitat de fotografies, totes elles antigues, tant de fets històrics, com de documents i personatges. Totes elles són d'un gran valor documental.

La narració de l'obra s'inicia amb una introducció històrica i amb uns antecedents musicals de la vila, íntimament relacionats amb el Palau de Peralada. Fa una especial referència a Antoni de Rocabertí, comte de Savallà, i a Tomàs de Rocabertí, comte de Peralada, que amb el seu tarannà, els seus fets, les seves inquietuds i les seves obres responen a l'esperit de la Renaixença. Ells restauraren el castell i el convent del Carme, crearen la biblioteca, fundaren l'Escola de Primeres Lletres i l'Escola de Música ubicada al convent del Carme. Fruit d'aquesta tasca fou la formació d'una gran cultura musical en el poble que donà lloc a la creació de la cobla-orquestra “La Principal de Peralada” l'any 1890. Les il·lustracions s'inicien amb una cobla giravoltant el 1893 i duren fins el 1936. El treball es complementa amb la biografia de 33 músics de tot el llarg de la seva història.

Es tracta d'un llibre de gran valor històric que mostra, com en la visió de conjunt d'un arbre, la soca que sustenta tot el brancatge, és a dir des de la florida musical de l'Escola dels Comtes, remuntant després per la “Cobla Vella” i arribant, finalment, a la capçada esponerosa de “La Principal de Peralada”.

B.